

Poznań, 15 czerwca 2020 roku

Uprawnienie do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych w międzynarodowym przewozie drogowym towarów

I. Wstęp

Jednym z podstawowych aktów regulujących zagadnienia związane z międzynarodowym przewozem drogowym towarów jest Konwencja o umowie międzynarodowego przewozu drogowego towarów (CMR) sporządzona w Genewie 19 maja 1956 roku (dalej jako Konwencja CMR). Jednym z sygnatariuszów tej konwencji jest Rzeczpospolita Polska.

Przepisy Konwencji CMR regulują między innymi kwestię odpowiedzialności odszkodowawczej międzynarodowego przewoźnika drogowego towarów (dalej jako przewoźnik) za uszkodzenie, zaginięcie towaru powstałe podczas wykonywania przewozu, jak również za opóźnienie w dostawie towaru. Jednym z zagadnień proceduralnych związanych z dochodzeniem roszczeń odszkodowawczych od przewoźnika na gruncie przepisów Konwencji CMR jest ustalenie **osoby uprawnionej do dochodzenia tych roszczeń od przewoźnika (legitymacja do dochodzenia roszczeń)**. Zagadnienie to dla przeciętnego odbiorcy mogłoby wydawać się proste – jeżeli zawarłem umowę przewozu z przewoźnikiem i uszkodził on towar podczas wykonywania przewozu, to jestem uprawniony do dochodzenia od niego odszkodowania. **Jest to jednak kwestia bardziej złożona i niejednokrotnie może okazać się, że osoba, która zawarła umowę przewozu z przewoźnikiem (nadawca) nie jest uprawniona do dochodzenia od niego roszczeń odszkodowawczych.**

Kwestia ta jest o tyle istotna, że stwierdzenie przez sąd w sprawie z powództwa nadawcy przeciwko przewoźnikowi, braku legitymacji do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych od przewoźnika, będzie zawsze skutkowało oddaleniem powództwa, czyli przegraniem sprawy sądowej przez powoda.

Zagadnienie to w samej Konwencji CMR zostało uregulowane jedynie szczątkowo. Odmienne także od regulacji zawartych w ustawie z dnia 15 listopada 1984 roku Prawo przewozowe (art. 75 ust. 3 ww. ustawy), kwestia legitymacji do dochodzenia roszczeń nie została ujęta w odrębnej jednostce redakcyjnej Konwencji CMR, zaś poszukiwanie odpowiedzi na podstawowe pytanie, które powinni zadać sobie kontrahenci przewoźników („czy mogę dochodzić roszczeń od przewoźnika”) wymaga szerszej analizy.

II. Rodzaje szkód

W pierwszej kolejności wymaga wyjaśnienia, jakie rodzaje szkód mogą wystąpić podczas wykonywania przewozu. Na gruncie przepisów Konwencji CMR wyróżnia się:

- a. szkodę w towarze (zwaną w doktrynie szkodą w substancji towaru),
- b. szkodę inną niż w towarze (zwaną w doktrynie szkodą inną niż w substancji towaru).

Samo wyrażenie „szkoda” na gruncie prawa polskiego wykląda się jako powstanie ujemnego uszczerbku w majątku osoby poszkodowanej. Pojęcie szkody w towarze obejmuje zarówno uszkodzenie częściowe lub całkowite towaru, jak również częściowe lub całkowite jego

zaginięcie. W doktrynie i orzecznictwie podkreśla się, że pojęcie towaru na gruncie przepisów Konwencji CMR obejmuje również opakowanie przesyłki.

Z kolei za szkody inne niż w towarze jak sama nazwa wskazuje przyjmuje się wszelkie inne ujemne następstwa majątkowe wynikające z niewykonania lub nienależytego wykonania umowy przewozu przez przewoźnika, niedotyczące jednak samego towaru.

III. Legitymacja do dochodzenia roszczeń

1. Za szkody w towarze

a. Kto jest kim, czyli nadawca i odbiorca

Tytułem wstępu należy wskazać, że umowa przewozu ma co do zasady konstrukcję umowy na rzecz osoby trzeciej. Osobą trzecią jest odbiorca przesyłki. Osobę, która zawiera umowę przewozu z przewoźnikiem określa się jako nadawcę przesyłki.

W tym miejscu wskazać należy, że można wyobrazić sobie dwojaki rodzaj sytuacji:

- towar ma zostać dostarczony do odbiorcy, który pozostaje jednocześnie nadawcą przesyłki (w takim przypadku umowa nie ma konstrukcji umowy na rzecz osoby trzeciej, zaś nadawcą i odbiorcą przesyłki jest jednocześnie ten sam podmiot),
- towar ma zostać dostarczony do odbiorcy, który nie jest jednocześnie nadawcą przesyłki (w takim przypadku umowa ma konstrukcję umowy na rzecz osoby trzeciej – nadawca jest podmiotem innym niż odbiorca przesyłki).

b. List przewozowy

Wyjaśnienie tego, kto jest uprawniony do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych od przewoźnika za szkody w towarze wymaga uprzedniego umówienia zagadnień związanych z listem przewozowym.

Zgodnie z treścią przepisu art. 5 ust. 1 Konwencji CMR, list przewozowy wystawia się w trzech egzemplarzach podpisanych przez nadawcę i przez przewoźnika, przy czym podpisy te mogą być wydrukowane lub też zastąpione przez stemple nadawcy i przewoźnika, jeżeli pozwala na to ustawodawstwo kraju, w którym wystawiono list przewozowy. **Pierwszy egzemplarz wręcza się nadawcy, drugi towarzyszy przesyłce, a trzeci zatrzymuje przewoźnik.**

Co do zasady zatem:

1. nadawca przesyłki powinien dysponować pierwszym egzemplarzem listu przewozowego przez cały czas wykonywania przewozu,
2. odbiorca przesyłki powinien otrzymać drugi egzemplarz listu przewozowego wraz z wydaniem mu towaru przez przewoźnika.

c. Osoba uprawniona do rozporządzania przesyłką

Przepisy Konwencji CMR co do zasady nie określają wprost osoby uprawnionej do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych od przewoźnika za szkody w towarze, co powoduje, że kwestia ta wywołuje spory w doktrynie. Wyjątek dotyczy sytuacji, w której doszło do zaginięcia towaru. W takim przypadku zgodnie z treścią przepisu art. 13 ust. 1 Konwencji CMR, jeżeli stwierdzono zaginięcie towaru lub jeżeli towar nie przybył po upływie terminu przewidzianego w artykule 19, odbiorca może w imieniu własnym dochodzić wobec przewoźnika praw wynikających z umowy przewozu. Dotyczy to jednak wyłącznie ww. sytuacji, a w pozostałym zakresie określenie osoby uprawnionej do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych przewoźnika za szkody w towarze wymaga szerszej analizy.

W orzecznictwie sądów polskich oraz doktrynie dominuje pogląd, zgodnie z którym poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, kto jest osobą uprawnioną do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych od przewoźnika za szkody w towarze powiązane jest z **prawem do rozporządzania towarem**¹. Jak wskazuje się bowiem w doktrynie **uprawnienie do żądania odszkodowania za szkodę w towarze jest pochodną uprawnienia do rozporządzania towarem, a osobą uprawnioną do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych od przewoźnika jest nadawca albo odbiorca, w zależności od tego, któremu z nich przysługuje prawo rozporządzania towarem**².

Co do zasady zatem w momencie rozpoczęcia przewozu, to nadawca pozostaje osobą uprawnioną do rozporządzania towarem (art. 12 ust. 1 Konwencji CMR).

Zgodnie z treścią przepisu art. 12 ust. 2 Konwencji CMR, uprawnienie nadawcy do rozporządzania towarem wygasa z chwilą, kiedy drugi egzemplarz listu przewozowego został wydany odbiorcy lub kiedy ten ostatni skorzystał z prawa przewidzianego art. 13 ust. 1 Konwencji CMR – od tej chwili przewoźnik powinien stosować się do poleceń odbiorcy. Z kolei zgodnie z treścią przepisu art. 12 ust. 3 Konwencji CMR, prawo do rozporządzania towarem należy jednak do odbiorcy już od chwili wystawienia listu przewozowego, **jeśli nadawca uczynił o tym wzmiankę w liście przewozowym**.

Powyższe prowadzi do konkluzji, że prawo do rozporządzania towarem przysługuje odbiorcy, gdy:

- drugi egzemplarz listu przewozowego został wydany odbiorcy; lub,
- nadawca uczynił o tym stosowną wzmiankę na liście przewozowym; lub,
- po przybyciu towaru na miejsce rozładunku, odbiorca zażądał wydania listu przewozowego i towaru; lub,
- stwierdzono zaginięcie całości towaru lub towar nie przybył w terminie określonym w art. 20 ust. 1 Konwencji CMR i odbiorca wystąpił do przewoźnika z roszczeniem o odszkodowanie za zaginięcie towaru.

Zatem przykładowo w sytuacji, w której doszło do uszkodzenia towaru podczas wykonywania przewozu, a towar został przyjęty przez odbiorcę, to jemu będzie przysługiwać uprawnienie do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych od przewoźnika. Uprawnienie takie nie będzie natomiast przysługiwało nadawcy (prawo do rozporządzania towarem przez nadawcę wygasło).

Wątpliwości może budzić sytuacja, w której doszło do zaginięcia całości towaru przed dostarczeniem towaru do odbiorcy, upłynął termin określony w art. 20 ust. 1 Konwencji CMR, a z roszczeniem odszkodowawczym do przewoźnika za zaginięcie towaru wystąpił nadawca (drugi egzemplarz listu przewozowego nie został wydany odbiorcy, brak wzmianki o prawie do rozporządzania towarem przez odbiorcę na liście przewozowym). Co do zasady to jemu bowiem przysługuje prawo rozporządzania przesyłką. Jeżeli z roszczeniem takim do przewoźnika wystąpi również odbiorca przesyłki (art. 13 ust. 1 zdanie 2 Konwencji CMR), to pojawia się wątpliwość, komu odszkodowanie powinien wypłacić przewoźnik – nadawcy czy odbiorcy towaru. Wątpliwość ma jednak charakter pozorny, bowiem zgodnie z treścią przepisu art. 12 ust. 2 Konwencji CMR w zw. z art. 13 ust. 1 zdanie 2 Konwencji CMR, uprawnienie do rozporządzania towarem w tej sytuacji przysługuje odbiorcy, o **ile skorzysta on z tego uprawnienia**. Jeżeli zatem nadawca zgłosił przewoźnikowi roszczenie odszkodowawcze za zaginięcie całości towaru i przewoźnik wypłacił mu odszkodowanie z tego tytułu (na dzień wypłaty odszkodowania nadawcy brak było roszczenia

¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 2016 roku, sygn. akt II CSK 338/15, LEX nr 2030463.

² K. Wesołowski, Załącznik Art. 17., teza 154 [w:] Konwencja o umowie międzynarodowego przewozu drogowego towarów (CMR). Komentarz, D. Ambrożak, D. Dąbrowski, K. Wesołowski, LEX, 2015.

odbiorcy), to późniejsze roszczenie odbiorcy jest bezprzedmiotowe, bowiem przewoźnik wypłacił już odszkodowanie osobie uprawnionej do rozporządzania towarem w momencie wypłaty odszkodowania – nadawcy towaru.

2. Za szkody inne niż w towarze

Odpowiedzialność przewoźnika na gruncie przepisów Konwencji CMR za szkody inne niż w towarze dotyczy najczęściej sytuacji, w których doszło do opóźnienia w dostawie towaru. Konsekwencją opóźnienia w dostawie towaru mogą być bowiem zarówno szkody w samym towarze (np. zepsucie towaru na skutek jego gnicia wynikającego z opóźnienia w dostawie), jak i szkody inne niż w towarze (np. koszty zorganizowania rozładunku towaru w dniu wolnym od pracy [umowny termin dostawy był zaplanowany na dzień roboczy]).

W tym zakresie przepisy Konwencji CMR nie wiążą uprawnienia do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych od przewoźnika za szkody inne niż w towarze wynikające z opóźnienia w dostawie towarów z uprawnieniem do rozporządzania towarem. Zatem osobą uprawnioną do dochodzenia roszczeń od przewoźnika za ww. szkodę jest osoba, która rzeczywiście szkodę tą poniosła (szkoda dotyczy jej majątku).